

EN CÖMERT VE EN HAYIRLI KİMSELER*

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Akra dinleyicileri!

Size Cidde'den hitab ediyorum. Hacı kardeşlerimiz, dünyanın dört bir yerinden hacca gelmiş olanlar umrelerini, haclarını yaptılar. Bir kısmı ülkelerine döndü, bir kısmı Medine-i Münevvere'ye, Peygamber Efendimiz'in Mescid-i Saadeti'ni ziyarete gittiler. Onlar da yavaş yavaş ülkelerine dönüyorlar.

Allah ibadetlerini kabul eylesin, tekrarını nasîb eylesin... Hiç hac, umre yapmamış olanlara bu güzel ibadeti, bu ibretli, bu haşmetli, bu muazzam, bu muhteşem ibadeti yapmayı, bu mânevî güzellikleri yerinde görmeyi nasîb eylesin...

a. En Cömert Allah'tır

Bugün cuma konuşmama Enes RA'dan rivayet edilmiş bir hadis-i şerifle başlıyorum. Doğrusu kitabın sayfalarını "*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*" deyip kur'a ile açtık, ne çıkacak diye... Bunlar çıktı. Herhalde bunların çıkmasında da hikmetler olabilir.

---

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

Peygamber SAS buyuruyor ki:¹

أَلَا أُخْبِرُكُمْ عَنِ الْأَجُودِ الْأَجُودِ اللَّهُ الْأَجُودِ اللَّهُ
الْأَجُودِ اللَّهُ وَ أَنَا أَجُودٌ وَلَدِ آدَمَ وَأَجُودُهُمْ مِنْ
بَعْدِي رَجُلٌ عِلْمٌ عِلْمًا فَنَشَرَ عِلْمَهُ يُبْعَثُ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ أُمَّةً وَحْدَهُ وَرَجُلٌ جَادَ بِنَفْسِهِ فِي سَبِيلِ
اللَّهِ حَتَّى يُقْتَلَ

(ع. هب. عن أسنر)

RE. 163/5 (*Elâ uhbirüküm ani'l-ecvedî el-ecvedu'llâh, el-ecve- du'llâh, el-ecvedu'llâh, ve ene ecvedü veledî âdem, ve ecvedühüm min ba'dî racülün alime ilmen feneşera ilmehû yüb'asü yevme'l- kıyâmeti ümmeten vahdehû, ve racülün câde bi-nefsihî fî sebîli'llâh, hattâ yuktel.*) *Sadaka rasûlü'llâh, fî mâ kâl, ev kemâ kâl...*

(*Elâ uhbirüküm*) “Ben size haber vereyim mi?” mânâsına da tercüme edilebilir Türkçe'ye; veyahut, “Dikkatli olun, mütenebbih olun, tüm dikkatlerinizi toplayın, size bir şey haber veriyorum!” mânâsına da gelebilir. Efendimiz

¹ Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.V, s.176, no:2790; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.I, s.357, no:189; İbn-i Hibbân, *Mecrûhîn*, c.II, s.301, no:1007; Beyhakî, *Şuabü'l- İman*, c.II, s.281, no:1767; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.I, s.130, no:453; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.X, s.267, no:28771; *Mecmaü'z-Zevâid*, c.I, s.406, no:760;

Câmiü'l-Ehâdîs, c.V, s.446, no:4464.

konuşmanın önemini başından anlayıp, pürdikkat dinlesinler diye, bazen böyle başlardı sözlerine... “Bakın dikkat edin, gözünüzü açın, size bir şey haber veriyorum!”

(*Elâ uhbiruküm ani'l-ecved*) “En cömert kimdir, size onu haber vereyim mi?” Yahut da, “Dikkat edin, size en cömert olanı haber veriyorum!” mânâsına gelebilir. Tabii, arkasından o soru veya ikaz edatının kullanılmasıyla bir uyarı cümlesinden sonra, Peygamber SAS Efendimiz buyuruyor ki: (*El-ecvedu'llâh*) “En cömert olan Allah'tır!” Bu sözü üç defa tekrar buyuruyor.

El-ecved mübtedâ, *Allah* haber oluyor. Allah'ın ilk elifi hemze-i vasl olduğundan, “*El-ecvedu'llâh*” demek lâzım! Yahut da, “*El-ecved, allâh*” diye okumak mümkün olabilir. Üç defa söylemesi, herkesin iyice anlaması için...

En cömert olan Allah-u Teâlâ Hazretleri'dir. Allah-u Teâlâ Hazretleri lütfuyla, keremiyle biz kullarına neler ihsân ediyor, neler ikrâm ediyor, neler bahşediyor, neler lütfediyor... Neler neler, saymakla bitiremeyeceğimiz kadar nimetler; hem de aynı anda, sayılamayacak kadar çok nimetlerin hepsini birden bahşediyor.

Her anlık hayatımız, onun sayısız nimetlerinin bileşkesi... Yaşamamız, ayakta durmamız, aklımızın çalışması, gözümüzün görmesi, kulağımızın duyması, dilimizin söylemesi, elimizin tutması... Felç olmamak, kör olmamak, sağır olmamak, sıhhatli

olmak, ayakta durabilmek, akli yerinde olmak... Yemekler, içecekler, ağaçlar, çiçekler, meyvalar, temiz hava, oksijen... Her şey nimet, Allah'ın cömertliği... Bu kadar şeyi bahşeden Rabbimiz, alemlerin rabbi, her şeyin sahibi ve rabbi Allah-u Teâlâ Hazretleri...

Tabii en cömert o olunca, cömertliğini bahşettiği, tevcih ettiği biz kullarının da en çok hamdeden kullar olması gerekir. Onun için Allah-u Teâlâ Hazretleri'ne ben dua ediyorum, diyorum ki:

“—Yâ Rabbi beni *hammâdîn*'den eyle; çok hamd edicilerden, çok hamd eden kullarından eyle!.. Yâni, bir defa *El-hamdü li'llâh* filân diyenlerden değil de, bu lütufları her görüşte, her sezışte, her düşünüşte çok çok hamd edenlerden eyle!” diyorum.

Ahirette de zaten en yüksek makamda olacak olan insanlar, hamdi en çok olanlar olacakmış. Allah'ın bize lütfettiği çeşitli, sayısız, sonsuz, kesintisiz, dâimî nimetlerine hamd ü senâlar olsun... En cömert o!.. Biz de *el-hamdü lillâh* onun kuluyuz, kulluğu bizim için en büyük şeref... Onun bizim Rabbimiz olması, bizim için ne kadar izzet, ne kadar devlet, ne kadar saadet, ne kadar büyük lütuf!..

El-hamdü lillâh en cömert olan, *Erhamü'r-râhimîn* olan, en merhametli olan *Mevlâ'nın* kulluğunu biliyoruz ve ona şirk koşmadan, küfre düşmeden, İslâm dini üzere, onun razı olduğu, kabul ettiği, doğru, dejenere olmamış inanç

sistemi üzere ona ibadet ediyoruz; ne kadar güzel!.. Puta tapmıyoruz, haça tapmıyoruz, bâtıla tapmıyoruz, ağaca tapmıyoruz, birtakım mahlûklara tapmıyoruz, aya güneşe tapmıyoruz; yeri göğü yaratan, bizi yaratan alemlerin Rabbine ibadet ediyoruz; ne kadar güzel!..

b. Ademoğullarının En Cömerdi

Sonra buyurmuş ki Efendimiz bu hadis-i şerifinin devamında:

وَأَنَا أَجُودُ وَلَدِ آدَمَ

(*Ve ene ecvedü veledi àdem*) “Ademoğullarının en cömerdi de benim!”

Peygamber Efendimiz SAS, Allah’ın çok büyük lütuflarına mazhar bir kimse... Çok olağanüstü, çok yüce bir şahsiyet... Kendisi çok mütevazi, fakat Allah-u Teâlâ Hazretleri emrettiği için, doğruyu söylemesi gerektiğinden, doğru olan evsafını, güzel olan evsafını söylerdi. Ben söyleyim, ben buyum diye sordukları zaman cevabını verirdi; “Allah beni böyle yaptı, ama öğünmek yok!” derdi. Gerçeği söylemek babından bildiriyor.

Gerçekten Peygamber SAS Efendimiz, son derece cömert bir insandı, eşi görülmemiş bir insandı. Zâten Ademoğullarının en cömerdiyim demesi gösteriyor ama, Peygamber SAS Efendimiz’in hayatını incelediğimiz zaman, onun hayatındaki bağışlarını, lütuflarını okudukça, duydukça hayretler içinde kalıyoruz.

Meselâ; birisi yeni bir güzel kaftan yaptırmış, elbise yaptırmış, Rasûlullah Efendimiz'e getiriyor, takdim ediyor. Giyiyor Peygamber Efendimiz... Tabii kendisi güzel, elbise de çok güzel; çok yakışıyor.

Derken sahabeden birisi geliyor:

“—Yâ Rasûlallah, bu elbiseyi bana versene!..” diyor. Çıkartıp veriyor. Hattâ ayıplıyorlar ötekiler:

“—Yâhu, Efendimiz'e hediye edilmiş, biraz giyseydi ya; hemen böyle neden istedin?..”

O boynunu büküyor:

“—Ben öldüğüm zaman, kabrime beni bununla koysunlar da, şefaate ereyim, azaba uğramayayım dedim.” diyor.

Bir keresinde bir kabileden gelmiş olan bir bedevî, çöl köylüsü zekât koyunlarını görmüş:

“—Aman, ne kadar besili, ne kadar güzel koyunlar!” demiş. Peygamber Efendimiz SAS sormuş:

“—Çok mu beğendin?..” demiş.

“—Evet yâ Rasûlallah, bunlar çok güzel koyunlar!..”

“—Çok beğendiysen, al hepsini!..” demiş.

“—Hepsini mi yâ Rasûlallah?..”

“—Evet, hepsini...”

Bütün sürüyü almış, kabilesine götürmüş. Kabilesinden sabahleyin yoksul çıkan bir insan, akşamleyin bir sürüyü önüne katıp gelince, herkes hayretler içinde kalmış. Demişler ki:

“—Nasıl oldu böyle, bu kadar sürüye nasıl sahib oldun?”

“—Allah’ın Rasûlü Muhammed-i Mustafâ verdi. O verince, fakir olmaktan korkmayan bir insanın verişiyle veriyor.” demiş.

Burada, esrâr-ı ilâhîden bir ilâhi sır daha ortaya çıkıyor ki: Allah-u Teâlâ Hazretleri’ne imanı en kuvvetli olan, en cömert olur. Çünkü cömertlik yaptıkça, yerine Allah’ın daha fazlasını vereceğini bilir. İmanının gereği olarak cimrilik yapmaz, elini kapatmaz, Allah için verir. Allah için verdikçe de, Allah-u Teâlâ Hazretleri ona daha çok verir. Bu bir ilâhî sırdır, bilen bilir. Bilmeyen cimrilik yapar. Cimrilik yaptığı mala da, sağdan soldan telef gelir.

Peygamber Efendimiz bildiriyor ki:²

---

² Buhârî, *Sahîh*, c.II, s.522, *Zekât* 30/26, no:1374; Müslim, *Sahîh*, c.II, s.700, *Zekât* 12/17, no:1010; Beyhakî, *Şuabü’l-İman*, c.VII, s.423, no:10827; Beyhakî, *Sünenü’l-Kübrâ*, c.IV, s.187, no:7605; Neseî, *Sünenü’l-Kübrâ*, c.V, s.375, no:9178;

Begavî, *Şerhü’s-Sünneh*, c.III, s.190; Taberî, *Tehzîbü’l-Âsâr*, c.V, s.482, no:2498; Deylemî, *Müsnedü’l-Firdevs*, c.IV, s.51, no:6161; Ebû Hüreyre RA’dan.

Lafız farkıyla: İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.VIII, s.124, no:3333; Taberânî, *Mu’cemü’l-Evsat*, c.V, s.203, no:5083; Beyhakî, *Şuabü’l-İman*, c.VII, s.396, no:10730; Ebû Hüreyre RA’dan.

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.V, s.197, no:21769; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.VIII, s.121, no:3329; Beyhakî, *Şuabü’l-İman*, c.III, s.233, no:3412; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.100, no:207; Ebü’d-Derdâ RA’dan.

Hâkim, *Müstedrek*, c.IV, s.604, no:8679; Taberî, *Tehzîbü’l-Âsâr*, c.V, s.483, no:2499; Ebû Saîd el-Hudrî RA’dan.

Kenzü’l-Ummâl, c.VI, s.573, no:16121; *Keşfü’l-Hafâ*, c.I, s.211, no:549;

Câmiü’l-Ehâdîs, c.XIX, s.308, no:20829.

مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلَّا مَلَكَانِ يَنْزِلَانِ
فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلْفًا وَ يَقُولُ
الْآخَرُ اللَّهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكًا تَلَفًا

(خ.م. عن أبي هريرة)

ME. 1079 (*Mâ min yevmin yusbihu'l-ibâdü fîhi illâ melekânî yenzilân*) “Allah’ın vazifelendirdiği iki melek vardır, insanların geçirdiği her sabah inerler. (*Feyekülü ehadühümâ*) Birisi der ki: (*Allâhümme a’ti münfikan halefâ.*) ‘Yâ Rabbi cömertlik yapana verdiğiinden fazlasını ihsan eyle, daha çoğalsın malı...’

(*Ve yekülü'l-âhar*) “Diğeri de: (*A’llâhümme a’ti mümsiken telefâ.*) ‘Yâ Rabbi, cimrilik yapanın da malını telef et! Cimrilik yaptı malım azalmasın diye ama, sen onu azalt!’ diye dua eder.” Tabii, Allah da öyle yapar. O bakımdan cimrilik iyi değil, cömertlik iyi...

İşte bu misallerde de görüldüğü gibi, Efendimiz her şeyini verirdi ashabına... Yanına ne gelirse, yığınla altın gelse, bir sofranın üstüne döktürürdü, avuç avuç dağıtırdı. Toplumuna hizmet olsun diye, ikram olsun diye etrafındaki o fukarâ-i sâbirîne, ashâb-ı kirâma dağıtırdı. Sabah geleni akşama yanında tutmazdı, akşama kadar bitirirdi. Akşam geleni sabaha yanında çıkartmazdı, geceleyin dağıtırdı. Yarının endişesini taşımadığını, yarının rızkını da Allah’ın kendisine vereceğine kânî olduğunu gösterirdi.

Demek ki, en cömert Allah-u Teâlâ Hazretleri'dir, şeksiz şüphesiz öyledir. Ondan sonra Ademoğullarının, Hazret-i Adem'in neslinden türemiş olan şu insan cinsinin en cömerdi de, *Eşrefü'l-mahlûkât* olan, *Ekremü'r-rusûl* olan, *Eşrefü'l-mürselîn* olan Peygamber Efendimiz'dir.

İkinci sözü bu Peygamber Efendimiz'in.

c. İnsanların Cömerdi Alimler

Üçüncüsü:

وَأَجُودُهُمْ مِنْ بَعْدِي رَجُلٌ عَلِمَ عِلْمًا فَنَشَرَ عِلْمَهُ
يُبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أُمَّةً وَحْدَهُ

(*Ve ecvedühüm min ba'dî*) “Ademoğullarının, insan cinsinin benden sonra en cömerdi kimdir?.. (*Racülün alime ilmen ve neşera ilmehû*) Bir adamdır ki, ilimleri öğrendi ve öğrendiği ilimleri halka yaydı, öğretti. (*Yüb'asü yevme'l-kıyâmeti ümmeten vahdehû*) O kadar kıymetlidir ki, kıyâmet günü ba'sü ba'de'l-mevt olduğu zaman, kabrinden kalktığı zaman, o kimse başlı başına bir ümmet olarak ba'solunur. Yâni çok özel bir kişilik, çok değerli bir kişilik... Özel muamele yapılır, yığınların içinde itişe kakışa değil, özel bir ümmet olarak ba'solunur.” diyor.

Allah-u Teâlâ Hazretleri bizleri onlardan eylesin... Sizleri de, yetiştirdiğiniz çocukları da böyle alimlerden eylesin... Yâni İslâm'ı bilen,

İslâm'ı öğreten, İslâm'ı öğretmek için her türlü gayreti gösteren; gece gündüz demeyip İslâmî ilimleri, hadisi, tefsiri, fıkhi, kelâmı, akàidi, miras hukukunu ve sâireyi öğretmek lâzım! İsteyenlerden ilmi esirgememek lâzım!..

Allah rahmet eylesin, Fatih Camii'nde çok mücahid, çok değerli bir Husrev Hoca³ vardı. O mübarek gece gündüz ilim neşrederdi. İslâmî ilimlerin okutul- madığı, yasak olduğu, imam-hatip okullarının olmadığı muhataralı devrede okuturdu. Onu anlatanlar diyorlar ki:

---

³ Muhammed Hüsrev Aydınlar (1884-1953): Bugünkü Makedonya'da bulunan Struga iline bağlı Labuništa köyünde doğdu. Arnavut asıllı bir aileye mensup olup, babası Nûman Efendi'dir. İlköğrenimini köyünde tamamladıktan sonra Ohri'de ve Tiran'da bir buçuk yıl kadar ders okudu. 1910 yılında İstanbul'a giderek Karagümrük'teki Üçbaş Medresesi'ne yerleşti. Rebîi Molla, Kastamonulu Ahmed Efendi, Tavaslı Hâfız Hasan ve İzmirli İsmail Hakkı gibi hocalardan ders gördü. Ardından Süleymaniye Medresesi'ne kaydoldu ve 1919 yılında tefsir ve hadis şubesinden mezun oldu. Daha sonra hem dersiâmlığa hem de İbtidâ-i Hâric Medresesi Arapça hocalığına tayin edildi.

Hüsrev Hoca, Cumhuriyet'ten sonra medreselerin kapatılması vedersiâmlığın kaldırılması üzerine fahrî olarak hizmetlerine devam etti. Ancak yapılan baskılar üzerine yurt dışına çıktı ve Medine'ye yerleşti (1936); fakat ailesinin sağlık durumu sebebiyle bir yıl sonra İstanbul'a döndü. Burada bütün baskılara rağmen ders vermeyi sürdürdü.

İlimle mücehhezdi. Dört mezhebin fıkhnı hepsini de iyi bilirdi. Hadiste de otoriteydi. Çok güzel Arapça bilirdi. Hocapaşa ve Camialtı camilerinde zaman zaman hutbe okuyan Hüsrev Hoca'nın din eğitimini sürdürme ve doğru bildiklerini söyleme konusundaki salâbeti ve kararlılığı menkıbeler halinde anlatılmaktadır. İstanbul İmam-Hatip Okulu'nun açılışından itibaren iki yıl kadar burada meslek dersleri okuttu. 23 Nisan 1953'te İstanbul'da vefat etti. Mezarı Edirnekapı Sakızağacı Kabristanı'ndadır.

Mübareğ e bir grup öğrenci gelmiş, demişler ki:

“—Hocam biz de ilim öğrenmek istiyoruz ama, işte ailevî durumumuzdan dolayı, iş durumumuzdan dolayı hiç vaktimiz müsait değil; ancak geceleyin seher vaktinde gelebiliriz. Gelelim mi?..”

“— Buyurun gelin!” demiş.

Yâni sabahtan akşama kadar ilim öğretiyor, geceleyin uyku uyuyacak. O zaman ötekiler öğrenmek istiyorlar, başka zamanları yok. Onlara da gelin diye buyurduğunu anlatırlar.

Çok kimseleri yetiştirmiş, herkes memnun... Hattâ siyâsîlerden de onun meclislerine gidip ondan ilim öğrenen insanlar var; biliyoruz isimlerini... Bir de Diyanet İşleri Başkanlığı'nda yüksek derecelere çıkmış bir tanıdığımız vardı [Yaşar Tunagür], o anlattı:

“—Müteşeyyihlere, şeyhlik taslayanlara kızardı Husrev Hoca ama, beni elimden tuttu, dergâha getirdi, hocalarımıza teslim etti.” diyor. Bu da, sahte ile hakîkiyi iyi ayırdığını gösteriyor.

Demek ki, Peygamber Efendimiz'den sonra insanların en cömerdi kimmiş?.. İslâmî ilimleri güzelce öğrendikten sonra, o ilmi insanlar arasında yaymaya çalışan kişiymiş. Kıyamet günü de tek başına bir ümmet olarak haşrolunacaktı. Ne kadar güzel!

Aziz ve sevgili dinleyiciler! Biz kendimiz eğer ilimde bu kadar bir paye elde edemediysek, çocuklarımızı öyle yetiştirmeğe çalışalım!

Din hürriyetinin en önemli unsurlarından, tezâhürlerinden, en belirgin özelliklerinden birisi, dînî ilimlerin yayılmasının, öğretilmesinin serbest olmasıdır. İsteyen hocalar öğretebilir, isteyen dinleyebilir.

Bakın, geçtiğimiz yaz aylarında Amerikan yönetimi bir genelge yayınladı. Ben Amerika'ya gittiğim zamanki konuşmalarım da size aktarmıştım. “Herkes dînî inancında hürdür, serbesttir. Bu inancını takip edebilir, inancına göre giyinebilir, başını örtebilir, sakal bırakabilir. Masasının üstünde dînî kitabını, Kur'an-ı Kerim'i bulundurabilir. Dînî kitabını başkalarına telkin edebilir. Meselâ, ‘İslâm iyidir, gelin müslüman olun!’ dese suç olmaz, çünkü onun hakkıdır. Doğru bildiği bir şeyi başkasına da anlatma hakkı vardır.” diye Amerika'da kanun çıktı.

Ben de Amerika'ya gittiğimde arkadaşlara dedim ki: “Biz bunu gazetelerden okuduk. Şunun İngilizce'sini resmî damgalı, mühürlü, antentli, başlıklı kâğıdıyla bize temin edin de, dergilerimizde neşredelim! Herkes hakikat olduğunu, başkan Clinton'un imzasıyla gerçek bir belge olduğunu anlasın!” diye arkadaşlarımıza söylemiştim. İnşâallah onlar da getirirler.

Demek ki en cömert Allah'tır. Ademoğullarının en cömerdi Peygamberimiz Muhammed-i Mustafâ SAS'dir. Peygamber Efendimiz'den sonra insanların en cömerdi kimdir?.. İslâmî ilimleri öğrenen, alim olan, sonra da öğrendiğini anlatandır.

İşte ilmin bu kıymetinden dolayı, biz ne yaptık sevgili dinleyicilerimiz: İlkönce camide vaazlar veriyorduk. Camide vaaz verince, cami dolup taşıyordu, avlular dolup taşıyordu. Camiyi sekiz misli, on misli büyüttük, yine diz üstünde dinliyorlardı. Sonra ne yapalım dedik, dergi çıkarttık: *İslâm* dergisi, *Kadın ve Aile* dergisi, *İlim ve Sanat* dergisi, *Panzehir* dergisi, *Gülçocuk* dergisi... Bunlar el-hamdü lillâh Türkiye'nin yüzünün akı, yıllardır başarıyla neşriyat yapıyorlar. Baskıları güzel, yazıları güzel; takdir topluyorlar, dua alıyorlar, sevap kazanıyorlar.

Sonra ne yaptık?.. Dergiler ayda bir insanların eline geçiyor diye, radyo yayınına başladık. El-hamdü lillâh radyolarımız ödül alıyor. Televizyon yayınına başladık. Tabii televizyon yayını deyince büyük paralar, büyük sermayeler istiyor. Aletler pahalı, yayınlar zor, uyduları kiralamak büyük paralar istiyor.

Orada biraz tabii, fukara-i sâbirînden olduğumuzdan dolayı, yoksulluktan dolayı televizyonu uluslararası seviyeye çıkartmakta zorlanıyoruz. Aslında çıkartırız da, tabii bu da kardeşlerimizin fedâkârlığına bağlı... Kardeşlerimiz yapıyorlar zâten bu hizmetleri... Daha çok gayret gösterirlerse, hizmet ederlerse, himmet ederlerse, para koyarlarsa, ulusal bir yayın, uluslararası bir televizyon yayını olabilir. El-hamdü lillâh şimdi bölgesel olarak 19 saat yayın yapıyor, 5 saat istirahat oluyor, hazırlık oluyor. İnşâallah o güzel noktaya gelir.

Şimdi de, bir günlük gazete çıkartma gayretindeler kardeşlerimiz. İki-üç gündür deneme baskılarını yapıyorlar. İnşâallah hayırlı, başarılı olur. Gazetemiz de faydalı olur.

Tabii ilmin neşri önemli... Bilecek, neşredecek, herkes öğrenecek. Edebi öğrenecek, ahlâkı öğrenecek, dürüstlüğü öğrenecek, ayetleri hadisleri öğrenecek, sevabı öğrenecek, günahı öğrenecek, iyi şeyleri yapacak, iyi insan olacak... Bu çok önemli... Allah-u Teâlâ Hazretleri hepimizi bu hususta gayretli eylesin...

Hadis-i şerifin sonunda da buyuruyor ki Efendimiz:

وَرَجُلٌ جَادَ بِنَفْسِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَتَّى يُقْتَلَ

(*Ve racülün câde bi-nefsihî fî sebîli'llâh, hattâ yuktel.*) En son cümlesi de bu... Alimi önce saydı; “Sonra bir adamdır ki, kendi

bedeniyle cömertlik yaptı, yâni kendi bedenini ortaya koydu, kendisini kurban etti; Allah yolunda şehid oluncaya kadar düşmanlarla çarpıştı.” diyor. Demek ki şehidi alimden sonra sıraya koydu.

“—En cömert Allah'tır! En cömert Allah'tır! En cömert Allah'tır!..” dedi; *amennâ ve saddaknâ*, öyledir. “Ondan sonra, Ademoğullarının en cömerdi benim!” dedi kendisi için; *amennâ ve saddaknâ*, öyledir. “Ondan sonra en cömert, ilim öğrenip ilmini öğreten, ilmini neşreden kimsedir. Kıyamet gününde başlı başına bir

ümmeî muamelesi görecek, öyle iltifata mazhar olacak.” dedi. Ne mutlu öyle alim olanlara, ne mutlu öyle alim evlâtlar yetiştiren babalara, annelere, toplumlara!..

“—Bir de kendi nefsinî kurban eden, kendi nefsinî cömertçe harcayan, Allah yolunda şehid oluncaya kadar çarpışan mücahid kişidir.” diye söyledi. Bu cömertliğin bir çeşidi, canını veriyor çünkü...

Cömertlik üç çeşittir: Ya parası vardır, parasını verir; cüzdânını açar, külliyetli bir para verir, fakiri sevindirir. “Allah razı olsun! Bu parayı alınca ben kömürümü alacağım, kışın ayazından kurtulacağım; gıdamı alacağım, açlıktan kurtulacağım; elbise alacağım, soğukta üşümekten kurtulacağım.” filân der. Buna mal cömertliği derler, güzel bir cömertlik...

Bazılarının parası olmaz ama, hizmete koşturur. Öyle kardeşlerimiz var ki arabası var, arabayı kullanıyor kendisi... Hanımını da iyi bir hanım, beyi hanımını arabasına alıyor, nereden bir istek olursa oraya gidiyor, İslâm'ı anlatıyor. Şu kasaba, bu şehir, uzak, yakın demeden beyi şoförlük yapıyor, hanımını da oraya gidiyor. Hanımlar arası toplantılar, hatim toplantıları, güzel vaazlar, çalışmalar oluyor; ne kadar güzel!..

Bu da bedenen bir hizmettir. Bazıları böyle şoförlük yapıyor, bazısı caminin maddî işlerini yapıyor, bazısı İslâmî işlerde koşturuyor... Buna da ten cömertliği derler.

Bir de bu hadis-i şerifte en son olarak işaret buyrulan nedir?.. Canını vermek... Buna da can cömertliği derler. Demek ki budördüncüsü can cömertliğidir, en cömert insanlardan diye Peygamber Efendimiz bildirmiş.

Ama bu, şehidden önce alimi bildiriyor. Çünkü alim olmazsa, ilim olmazsa, İslâmî ilimler öğretilmezse, İslâm söner:⁴

الْعِلْمُ حَيَاةُ الْإِسْلَامِ

(أبو الشيخ عن ابن عباس)

(*El-ilmü hayâtü'l-islâm.*) “İlim İslâm’ın hayatıdır.” buyuruyor Peygamber Efendimiz. İlmin musluklarını kapatırsanız, ilmin yollarını tıkarsanız, alimleri susturursanız, ilim öğretilen müesseseleri yıkarsanız, İslâm ölür. Bazı ülkelerde bazıları İslâm ölsün diye böyle yapmak istiyor. Ama Allah’la savaşıyor. Allah-u Teâlâ Hazretleri elbette böyle yanlış hareket edenlerin, bu yanlışlıklarından dolayı dünyada, ahirette cezalarını verir.

Ama biz ne yapacağız?.. Çocuklarımızı dînî yönden bilgili yetiştirmeğe, dünyevî yönden bilgili yetiştirmeğe gayret edeceğiz. Ne kadar seviniyorum duydukça:

“—Filânca üniversitenin bu seneki birincisi, başörtülü filânca kızımız.”

⁴ *Kenzü'l-Ummâl*, c.X, s.324, no:28944; *Câmiü'l-Ehâdîs*, c.XIV, s.361, no:14492; RE. 223/20.

Bak, el-hamdü lillâh ne kadar ciddî çalışmış, müslümanların yüzünü ağartıyor. İmanlı olduğu için ne kadar güzel başarı sağlamış, seviniyoruz. Tıpta uzmanlık sınavı oluyor, bakıyorsunuz ihvânımızdan bir dindar kardeşimiz birinci oluvermiş... Seviniyoruz. El-hamdü lillâh, işte müslüman böyle dünyevî işleri de başarıyla kazanır.

Bakıyorsunuz uluslararası yarışlarda derece kazanıyor kardeşlerimiz... Ötekiler haylazlık yaparken, futbol peşinde dersleri ihmal ederken, okuldan kaçarken...

Hattâ ben duydum şimdi, bu eroin kullanmak, esrar kullanmak gibi kötü itiyatları, kötü insanlar liselere, ortaokullara indirmeğe çalışıyorlarmış. Birçok ailelerden çocuklarının böyle aldatıldığına dair, uyuşturucuya alıştırıldığına dair şikâyetler geliyormuş.

Bizim milletimizi sevmeyenler bizim nesillerimizi bozmaya çalışıyorlar. Biz de el-hamdü lillâh nesillerimizi ecdada lââyık, pırıl pırıl sapasağlam insanlar olarak yetiştirmek istiyoruz. Onun için, sigara içildiği zaman bile ben hoşlanmıyorum ve söylüyorum. Açıkça diyorum ki:

“—Bakın sigara ile ciğerinizi mahvediyorsunuz. Bu sıhhat, bu beden size emanet... Ne olur bunu içmeyin!” diye arkadaşlara söylüyorum.

Bu güzel hadis-i şerifi hatırlınızda iyi tutun!.. En cömert Allah'tır; Allah'a şükürünüzü güzel

yapın! Allah'ın size verdiği nimetlerin kadrini kıymetini bilin, şükürünü edâ edin!..

Şükürün en güzel fiilî şekli ibadet yapmaktır, şükredecek insan. Allah'a kulluğu güzel yapmaya devam ederse, fiilen şükrediyor demektir. Söz olarak da, “*El-hamdü li'llâh, eş-şükürü li'llâh...*” demek iyidir ama, asıl şükür Allah'ın nimetlerini yiyip, ona güzel kulluk etmektir. Yeyip yeyip de isyan etmek, şükürsüzlüktür.

Onun için isyan etmemeğe, Allah'ın cömertliğine karşılık biz de güzel kulluk yapmağa çalışacağız. Bu bir...

Peygamber Efendimiz de, Ademoğlunun en cömerdi olduğunu beyan buyuruyor. Biz de onun ümmeti olduğumuzdan, onun sünnet-i seniyyesine sımsıkı sarıldığımızdan, biz de cömert olacağız. Allah yolunda, ilim irfan için, güzellikler çoğalsın diye, müslümanlara hizmet olsun diye kesenin ağzını açacağız, bol bol hayır yapacağız, cömertlik yapacağız. Peygamber Efendimiz'in yolundan yürüyeceğiz.

Ondan sonra, kendimizi ve çocuklarımızı alim yetiştirmeğe gayret edeceğiz. Çünkü, “Peygamber SAS Efendimiz'den sonra, en cömert alimlerdir.” diye rütbe onlara geliyor.

Ondan sonra da eğer bir takım insanlar, bir takım devletler istikbâlimize kastediyorsa, onlara karşı da sapasağlam duracağız. Harp meydanından, savaş meydanından kaçmayız, Allah yolunda can fedâ etmekten çekinmeyiz.

Askere seve seve gideriz. Şehidliğe gül bahçesine girer gibi güle oynaya gideriz. Vazifelerimizi aşk ile, şevk ile yaparız. “Askerlik kışlasında bir saat daha fazla durmak, bizim için daha çok sevap kazanma vesilesidir.” deriz. “Allah yolunda nöbet tutan insanın gözüne cehennem ateşi değmez.” diye, aşk ile şevk ile nöbet vazifelerimizi alırız.

Ben askerlikten, böyle dindar kardeşleri hatırlıyorum, başkaları nöbetten kaçmak isterlerdi, bunlar nöbet almak isterlerdi; daha çok nöbet tutayım da daha çok sevap kazanayım diye... Çocuklarımızı ve kendimizi bu hadis-i şerife göre güzel yetiştirmeğe dikkat edelim! Birinci hadis-i şerif bu, sevgili kardeşlerim!

d. İnsanların Hayırlısı ve Şerlisi

Her konuşmamda üç hadis okuyayım diye düşünüyorum. Onun için, aynı sayfadan iki hadis-i şerif daha okuyorum: Peygamber SAS buyurmuş ki⁵

أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرِكُمْ مِنْ شَرِّكُمْ

خَيْرُكُمْ مَنْ يُرْجَى خَيْرُهُ وَيُؤْمَنُ شَرُّهُ

⁵ Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.528, no:2263; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.368, no:8798; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.II, s.285, no:527; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.539, no:11268; Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.II, s.229, no:1246-1247; Ebû Hüreyre RA'dan. *Kenzü'l-Ummâl*, c.XV, s.770, no:43025 ve c.XVI, s.106, no:44076; *Câmiü'l- Ehâdîs*, c.V, s.437, no:4444.

وَشَرُّكُمْ مَنْ لَا يُرْجَى خَيْرُهُ وَلَا يُؤْمَنُ شَرُّهُ

(حم.ت. عن أبي هريرة)

RE. 163/1 (*Elâ uhbiruküm bi-hayriküm min şerricküm: Hayruküm men yürcâ hayruhû, ve yü'menü şerruhû; ve şerruküm men lâ yürcâ hayruhû, ve lâ yü'menü şerruhû.*)

Tirmizî ve Ahmed ibn-i Hanbel gibi iki sağlam kaynak, hasen ve sahih bir hadis-i şerif diye kaydetmişler. Peygamber Efendimiz'den Ebû Hüreyre RA rivayet eylemiş. Buyuruyor ki Peygamber Efendimiz:

(*Elâ uhbiruküm bi-hayriküm min şerricküm*)
“Sizin en iyiniz kim, en kötünüz kim, size haber vereyim mi?.. Dikkat edin, gözünüzü açın, pür-dikkat dinleyin, mütenebbih olun ki, size bu konuda bilgi vereceğim; sizin en hayırlınız kim, en şerliniz kim size bildireceğim!”

(*Hayruküm*) “Sizin en hayırlınız, (*men yürcâ hayruhû ve yü'menü şerruhû*) kendisinden hayır beklenen, hayrı umulan, şerrinden emin olunan insandır.” Yâni bunun bize zararı dokunmaz, bu hayırlı insandır, güvenilir insandır diye hayrı beklenir; şerrinden emin olunur. Yapmaz bu adam, iyi adamdır denilir. İşte bu en hayırlı insan...

“—Bu nasıl insandır. Bunu tezgâhtar alayım mı, kasama oturtayım mı?..” diye kime sorsan; herkes:

“—Tamam, oturabilirsin; bu haram lokma yemez, hayırlı bir insandır, kötülük yapmaz!” diyorsa; yâni hayrı tahmin ediliyor, şerri yoktur diye düşünülüyor. Bu insan en hayırlıdır.

İnsan, etrafta bu izlenimi uyandıracak bir hayat sürecektir. Alını açık, kalbi temiz, işleri dürüst, kimseye hıyanet etmez, kimseyi aldatmaz, doğruluktan ayrılmaz, hiç bir güçlükten yılmaz... Nekadar güzel! İşte en hayırlısı budur.

وَشَرُّكُمْ مَنْ لَا يُرْجَىٰ خَيْرُهُ وَلَا يُؤْمَنُ شَرُّهُ

(*Ve şerrüküm*) “İnsanların en şerlisi, en kötüsü kimdir?.. (*Men lâ yürcâ hayruhû, ve lâ yü'menü şerruhû*) Kendisinden bir hayır umulmayan, ‘Yapmaz yâ o adam hayrı...’ diye kesinlikle hayır umulmayan, ama şerrinden korkulan kimsedir.

‘—Ayy, hiç güvenilmez o adama, her türlü kötülüğü yapabilir. Bir hayır çıkmaz, dikkatli olmak lâzım! Aman, Allah saklasın, bir anda çok kötülük yapabilir.’ denilen insan kötüdür.”

Çünkü, halkın sesi hakkın sesidir. Çevresi, komşuları, halk onun hakkında o hükme varmışlarsa, bir takım izlenimlerden sonra varmışlardır. İpuçlarından, birtakım acı tecrübelerden sonra o sonuca ulaşmışlardır.

“—O adamda hayır yok, ondan hayır çıkmaz. Aman tehlikelidir, şerri var... Sen onun yüzüne güldüğüne bakma, iltifat ettiğine bakma, aman

kardeşim onunla iş yapma, aman kardeşim dikkatli ol!” deniliyorsa, o adam kötüdür.

Neden?.. İyi bir izlenim bırakmamış, mazisinden istikbalinin ne tarafa doğru gideceği belli...

Allah-u Teâlâ Hazretleri bizi dürüst, güvenilir, hayrı umulur, şerri olmaz diye düşünülen insanlardan eylesin... Herkese faydalı olmamızı nasîb eylesin...

e. Allah Yolunda Cihad Eden Kimse

Üçüncü hadis-i şerife geçiyorum, aynı sayfada, bunun altında:⁶

أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرِ النَّاسِ وَشَرِّ النَّاسِ إِنَّ مِنْ خَيْرِ
النَّاسِ رَجُلًا عَمِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَلَى ظَهْرِ فَرَسِهِ
أَوْ عَلَى ظَهْرِ بَعِيرِهِ أَوْ عَلَى قَدَمِهِ حَتَّى يَأْتِيَهُ
الْمَوْتُ وَإِنَّ مِنْ شَرِّ النَّاسِ رَجُلًا فَاجِرًا جَرِيًّا
يَقْرَأُ كِتَابَ اللَّهِ وَلَا يَرْعَوِي إِلَى شَيْءٍ مِنْهُ

(حم. ن. و. عبد بن حميد، ك. هب. ض. عن أبي سعيد)

RE. 163/3 (*Elâ uhbirüküm bi-hayri'n-nâsi, ve şerri'n-nâs: İnne min hayri'n-nâsi, racülen amile fî sebîli'llâhi alâ zahri feresihî, ev*

⁶ Neseî, *Sünen*, c.VI, s.11, no:3106; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.41, no:11392; Hâkim, *Müstedrek*, c.II, s.77, no:2380; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.IV, s.225, no:19509; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.361, no:2047; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.IX, s.1690, no:18283; Abd ibn-i Humejd, *Müsned*, c.I, s.305, no:989; Ebû Saîd el-Hudrî RA'dan.

alâ zahri baîrihî, ev alâ kademeyhi, hattâ ye'tiyehü'l-mevt; ve inne min şirâri'n-nâsi, racülen fâciren ceriyyen yakraü kitâba'llâh, ve lâ yer'avî ilâ şey'in minhu)

Ebû Said el-Hudrî'den Ahmed ibn-i Hanbel, Neseî ve daha başka kaynakların rivayet ettiği bir hadis-i şerif.

“Size insanların en hayırlısı kimdir, en şerlisi kimdir, haber vereyim mi?..” diye tercüme edebiliriz. Ya da, “İnsanların en hayırlısını haber veriyorum, dikkat edin, gözünüzü açın, mütenebbih olun!.. İnsanların en hayırlısını, en şerlisini size şimdi anlatacağım, beni iyi dinleyin!” demek olabilir. Çeşitli insanlar hayırlı insan olabilir, misâl olsun diye anlatıyor:

(İnne min hayri'n-nâsi, racülen amile fî sebîli'llâh) “Bir adam ki Allah yolunda iş gördü. *(Alâ zahri feresihî)* Atının sırtında, *(ev alâ zahri baîrihî)* yahut devesinin sırtında, *(ev alâ kademeyhi)* yahut yaya, iki ayağının üstünde, *(hattâ ye'tiyehü'l-mevt)* ölüm gelinceye kadar *fî sebîli'llâh* iş yaptı.” Buradan ilk anlaşılan cihaddır. Demek ki atına biniyor, devesine biniyor, veyahut da yaya olarak *fîsebîlillâh* cihad eden kimse, en hayırlı insanlardandır demek olabilir.

Tabii, hayırlı işler sadece cihad değildir. İlim öğrenmek, öğretmek de cihaddır. İnsanlara faydalı olmaya çalışmak da, Allah yolundadır. Hacca, umreye gitmek de Allah yoludur... Bu ifade bunların hepsine birden şâmil olabilir,

hepsini kapsayabilir. Yâni Allah yolunda iş görüyor. Nasıl?.. Ata binerek, deveye binerek veya yaya olarak koşturuyor. Hayırlı işlerin çeşitleri çoktur, herhangi birisini yaparak ölünceye kadar iş görüyor.

وَإِنَّ مِنْ شَرَّارِ النَّاسِ رَجُلًا فَاَجِرًا جَرِيًّا يَقْرَأُ
كِتَابَ اللَّهِ وَلَا يَرْعَوِي إِلَى شَيْءٍ مِنْهُ

(*Ve inne min şirâri'n-nâs*) “İnsanların en şerlisi kimdir?.. (*Racülen fâciren*) Öyle bir adam ki, fısk u fücurla, günahla vakit geçiren... (*Ceriyen*) Küstah ve cür'etkâr, pervâsız... Yâni, fâcir ve fâcirliği yapmaktan da korkmuyor, açıkça fısk u fücûrunu, günahını işlemekten de çekinmiyor; arsız, yüzsüz bir kimse... (*Yakraü kitâba'llâh*) Allah'ın kitabını da belki biliyor, okuyor ama; (*ve lâ yer'avî ilâ şey'in minhu*) Kur'an'ın ahkâmından, buyruklarından hiç birisine uydurmaz kendisini; onları icrâ etmez.”

Bazı insanlar okurlar Kur'an-ı Kerim'i... Kimisi ölüsüne okuyor, kimisi mânâsını düşünmeden öylesine okuyor. Kur'an-ı Kerim'in içinde ahkâm var. Kur'an-ı Kerim'in emirleri, orada yazılı olan emirler Allah'ın emirleri...

“Yalan söylemeyin, hırsızlık yapmayın, zinâ etmeyin, faiz yemeyin, sömürmeyin!..

Dedikodu etmeyin, çekiştirmeyin!” diye, Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin bir sürü emirleri var Kur'an-ı Kerim'de...

İnsanlara hayat veren, toplumlara can veren, toplumları güçlendiren; insanların dünya ve ahiretinin saadetini sağlayan, evinde saadetini sağlayan, hattâ vücudunda sıhhatini sağlayan emirler var...

Her yönden faydalı; kişisel olarak faydalı, toplumsal olarak faydalı... Dünyevî bakımdan faydalı, uhrevî bakımdan faydalı... Onlara uymak lâzım!..

Okuyor veya kendisine söyleniyor, ama hiç bir şeye yanaşmıyor, hiç Allah'ın emirlerini tutmuyor. İşte bu da insanların en şerlisidir diye bildirmiş.

Aziz ve muhterem kardeşlerim! El-hamdü lillâh, müslüman değil miyiz?.. El-hamdü lillâh müslümanız.

Türkiye'de, "Ben müslüman değilim!" diyecek insan çok azdır diye düşünüyorum. Yâni İslâm'ı inkâr eden, "Ben müslüman değilim!" diyen belki bazı insanlar vardır, belki yoktur. En kötüsü bile Allah'ın varlığına inanır, İslâm'ın hak din olduğuna inanır.

Kur'an-ı Kerim'in Allah kelâmı olduğunu bilir, Rasûlüllah'ın Allah elçisi olduğunu bilir. Çok büyük çoğunluk böyle...

Yalnız, bu müslümanlar el-hamdü lillâh müslüman da, İslâm'ı bilmiyorlar. Kur'an-ı Kerim'i seviyorlar, öpüp başlarına koyuyorlar.

Herkesin evinde Kur'an-ı Kerim vardır. Birisi vefat ettiği zaman Kur'an okurlar, hoca çağırırlar. Evlenecekleri zaman, "Aman dînî nikâh olsun!" diye merasim yaparlar... Bunlar hep imanın alâmeti, güzel! Fakat Kur'an-ı Kerim'deki Allah'ın emirlerine, veyahut da Peygamber Efendimiz'in hadis-i şeriflerine hiç itaat etmiyorlar.

Hadis-i şerifler nedir?.. Allah'ın emirleridir. Peygamber Efendimiz Allah'tan aldığı bilgilerle peygamberlik yapmıştır. Söylediği sözler hak sözlerdir. İşte onları dinlemesi lâzım!..

Maalesef bazı insanlar İslâm'ı çok âfâkî, çok sathî, çokyüzeysel, çok ibtidâî, basit bir şekilde algılıyorlar, anlıyorlar. Hem günaha devam, hem İslâm'a devam gibi iki zıt işi beraber yapmak istiyorlar. Olmaz!..

İyi müslüman olmak lâzım, tam müslüman olmak lâzım!.. Bir öyle, bir öyle olmamak lâzım, dönmemek lâzım!.. Cenâb-ı Hakka söz verdikten sonra, doğruluktan dürüstlükten ayrılmamak lâzım!.. Çünkü İslâm iki cihan saadetinin kaynağıdır, İslâm'a dört elle sarılmak lâzım!..

Allah-u Teâlâ Hazretleri câhil kardeşlerimizi uyarsın, uyandırsın, alim, bilgili eylesin... İhlâslı müslüman eylesin... Bilenlere de bildiklerini uygulamak nasîb eylesin, Allah'ın rızasını kazanmak nasib eylesin...

Dileriz ki doğru inanç, hak din, bütün cihana hakim olsun, herkes Allah'a güzel kulluk etsin... Sömürme kalmasın, öldürme kalmasın, fitne kalmasın, fesat kalmasın, savaş kalmasın, gözyaşı kalmasın...

Tüm alem-i İslâm, bütün insanlık alemi, keşke hepsi güzel hallere sahib olsalar da, mutlu bahtiyar olsalar. Temennimiz budur.

Allah-u Teâlâ Hazretleri bizi uyanık müslümanlardan eylesin... İslâm'ı güzel uygulamayı, çoluk çocuğumuzu da güzel müslüman yetiştirmeyi bizlere nasib eylesin.

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû!..

24. 04. 1998 - Cidde / S. ARABİSTAN

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

[Bütün CUMA SOHBETLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

